

e!

Afermativ. Piemontèis

sì
oui
ja
yes
sí
Да
是
نعم

Piemont an mùsica

Le neuve dël mond

*Carlo Bonatto Minella,
pitor piemontèis*

Spòrt dròlo

Èl piemontèis a scòla

*Èl neuv Statù dla Region
Piemont*

*Gesù Crist: na condana
democràtica*

Èl prim vòl spassial privà

*Èl caval ëd brons, Piassa San Carl, Turin
(fòto Gaidano & Matta)*

GRAVA OCCHIALI

Tò euj a son franch pressios:
fa fiusa ëd n'òtich
d'esperienza

ON PARLE
FRANÇAIS

ENGLISH
SPOKEN

AS PARLA
PIEMONTEÛS

SE HABLA
ESPAÑOL

MAN SPRICHT
DEUTSCH

V. MADAMA CRISTINA, 9
TORINO • tel. 011.6692045

“é!,, A DIPEND ÈDCÒ
DA TÒ AGIUT!

IJ PRESSI DJ'ABONAMENT
(1 ann, 6 nùmer):

	Piemont e Italia	Strangé
Ordinari:	18 Euro	35 Euro
Sostnidor:	36 Euro	70 Euro
con un cadò a piàsì:		
A) Grammatica della lingua piemontese ëd Michela Grosso		
B) Videocassietta Dai frej piemontèis d'Argentin-a		
C) Coretor Ortogràfich Piemontèis, Cd për mijoré l'èscritura (për Windows)		
Benemerit:	72 Euro	90 Euro
con tuti e tre ij cadò elencà sù dzora		

COME ABONESSE

Piemont e Italia

An pòsta: versament an sël cont corent postal n. 53050969 antestà a Associazione Piemontpress, via Guastalla 17, 10124 Torino

An banca: bonifich an sël cont BancoPosta antestà a Associazione Piemontpress Basic Bank Account Number (BBAN): E 07601 01000 000053050969

Strangé

Da l'Union Europenga as peul paghesse an fasend un bonifich bancari an sël cont antestà a Associazione Piemontpress

International Bank Account Number (IBAN): IT 70 E 07601 01000 000053050969

Bank Identifier Code (BIC): BPPIITRRXXX

Fòra da l'Union Europenga: contatene për ij detaj

Për l'abonament sostnidor, indicé la sernia (a-b-c) an sël boletin o ant la causal

p.3
"é!,,: tut da nufié <i>äd Mauro Tosco</i>
p.4
Piemontèis ant le scòle? As capiss! <i>äd Vera Bertolino</i>
p.5
Un pitor dësmentià <i>äd Genio Gabanin</i>
p.6
Në Statù pòch coragios <i>äd Sergi Garuss</i>
p.7
Në Statù tròp coragios <i>äd Silvio Sandrone</i>
p.8
L'Union Europenga: n'èspasse da arfé <i>äd Fabrisi Vielmin</i>
p.9
Curte ma dròle <i>d'Elena Fornero</i>
p.10
Èl prim vòl spassial privà <i>äd Silvio Sandrone</i>
p.12
Gesù Crist an cros, na condana democràtica <i>äd Mauro Tosco</i>
p.13
Lavé an eva frèida <i>äd Silvio Sandrone</i>
p.14
An sla forma e ël contnù d'"é!" <i>äd Mauro Tosco e Gianni Davico</i>
p.16
Verb perifràstich an piemontèis <i>äd Gianfranch Gribàud</i>
p.17
Le paròle dla Langa <i>äd Gianni Davico</i>
p.18
Barba John: che la fòrsa a peula esse con ti <i>äd Silvio Sandrone</i>
p.19
Spòrt dròlo <i>äd Mauro Tosco</i>
p.20
Taròch... nen tarocà <i>äd Pàul Siròt</i>
p.21
Vin ëd Piemont <i>äd Tojo Pegon</i>
p.22
L'istà ant el Langhe <i>äd Silvana Testore</i>
p.23
La festa ëd Sant Alban <i>äd Cèser Matta</i>

"é!,, - Bimestral d'informassion e coltura
dl'Associassion Piemontpress.
Autorisassion dël tribunal ëd Turin n. 5778
dël 27/04/2004

Diretor responsabil: Mauro Tosco (info@e-opinion.info)
An redassion: Gianni Davico (davico@e-opinion.info)
Silvio Sandrone (sandrone@e-opinion.info)

Ampaginassion: Chiara Bianco
Proget gràfich cuvertin-a: Gaidano & Matta - Cher
lj lògo dle rubriche a son ëd Gianni Chiostrì
lj dissègn a son ëd Gianni Soria
Webmaster: Paolo Castellina

Pubblissità: Gianni Davico, Tesi & testi - Turin
tel. (+39) 011 83.52.62 - davico@tesietesti.it

Corispondensa e abonament: Piemontpress
via Guastalla 17, 10124 Turin
tel. (+39) 011 83.52.62
email: info@e-opinion.info
www.e-opinion.info

Stampa: MARIOGROS - Turin

"é!,,: TUT DA NUFIÉ

äd Mauro Tosco

Sta vira sì l'editorial a l'é bin curt. Tant curt che a-i é squasi nen. Da na part i l'oma tanta ròba, e tuta galupa, ant le pagine che a ven-o, che a-i era franch nen dabzògn che mi iv la contèissa pì che tant. E peui, nen che mi i l'abia nen travajà pro che a basta: i peude lese autri tre tòch e tochèt mè ant ës nùmer. E parèj, gnun-a poesìa, sta vira sì, gnun-a folairà vestìa da riflession ancreusa. I volìa mach dive përchè i son content d'"é!,,: dzortut, përchè am pias nufielo. Quand che i lo deurbe, se i feve bin atension e iv bute davzin, a së spantia un pèrfum, un bon odor da paradìs. Èl bon odor ëd papé stampà. Ma nen mach. Quand che i deurbe "é!,, i sente pròpi che andrinta a peul mach esse dël bin. Pensé che, quand che a l'é ruvà an redassion ël prim nùmer, Gianni, pòr fieul, a l'ha dovume ten-e, i riessìa pì nen a chitè ëd deurbe tuti ij pachèt e tute le còpie. E i nufiava, i nufiava... Anlora: fé mai fiosa d'un giornal, n'arvista o un lìber che a sa ëd nen, o, pes ancora, che a spussa. Èl contnù a podrà mach esse gram o savèj ëd gnente, esse veuid.

Fé l'esperienza: buteve con la faccia (e con ël nas, che an general a l'é an mes a la faccia o da cole part lì) pròpi dzora vòsta còpia duverta d'"é!,,. Peui tiré su, an manera che tut ël pèrfum, ël gius d'"é!,, an passand për ël nas, av riva andrinta, a scaudeve ël cheur e l'ànima.

Se i l'eve ël nas stop (a càpita), i peude giuteve ëdcò virand an pressa le pàgine e antratant nufié a tuta fòrsa, an manera che ël moviment a fassa spantié ël pèrfum.

Fé la preuva con vòsti amis pì car - ma lasseje nen "é!,, da tochné tut, che se dèsnò av lo sgairo - e vardé la reassion: ël nas as deurbe, e peui j'euja a ancamin-o a luse, as anvisco. As anvisco d'imensità.

E se anvece a sento gnente, a veul dì che a l'han gnun-a sensibilità, gnun amor për le còse bele e bin faite. Parleje anlora, coma che a disìa Antoine de Saint-Exupéry ant l'introduccion al *Cit Prinsi*, ëd politìca, ëd mòda, ëd sòld. E lor a saran bin content d'avèj ancontrà na pèrson-a an piòta coma vojautri. E a seguitran a capì gnente.

Ma vojautri i seve nen parèj.

"é!" as treuva nen dal giornalé. As peul avèisse mach për abonament o da costi libré sì:

- * **Piemonte in Bancarella**, corso Siccardi 4, Torino, tel. 011 53.39.32
- * **Dora Grossa**, via Garibaldi 11 bis, Torino
- * **Piemontese Centro Audiovisivi**, via S. Secondo, 11/G, Torino
- * **Banco libri Il Punto**, piazza Statuto 3, Torino
- * **Il Punto - Piemonte in Bancarella**, corso Torino 100, Rivarolo C.se
- * **Comunardi**, via Bogino 2, Torino, tel. 011 817.00.36
- * **Borgo Po**, via Ornato 10, Torino, tel. 011 819.31.79

e ëdcò

a l'**Enoteca F.lli Dafarra**, via Monferrato 23g, Torino, tel. 011 839.90.80

PIEMONTÈIS ANT LE SCÒLE? AS CAPISS!

D a quach ani a-i é dè scòle che a l'han butà la lenga piemontèisa an sò POF, visadì an soa "propòsta d'oferta formativa". Sòn a veul dì che an prinsipi dl'ann le scòle a presento a j'anlev na lista ëd vaire cors liber che a peulo serne, cors ëd lenga forestera, computer, informatica e via fòrt, e an tra mes a-i é ëdcò ël piemontèis. An d'autre scòle, a-i é ëd docent che a mostro ël piemontèis an soe class, da soj o con l'agiut d'un magister diplomà.

Le associassion piemontèise - an tra le autre "Nòste Rèis", che a parte dal 2000 al di d'ancheuj a organisa la pì part dij cors ant le scòle dël Piemont - a pronto ij mojen didàtich e a buto a disposission ij magister ëd piemontèis.

Ij cors ëd "Nòste Rèis" a fan part dël proget "Arbut dël Piemont", realisà an colabòrassion con la Region Piemont; a son stait tnù an tute le provinse dël Piemont fòra che Novara e ël VCO e a rësguardo tute le scòle, da le materne a le superior (as vèdda la tàula).

Èl 41% dij cors a son tnusse an provinsa ëd Turin, ël 23% an provinsa ëd Còni, ël 13% an provinsa d'Ast, ël 9% a prun

an provinsa ëd Biela e ëd Vèrsèj, ël 5% an provinsa ëd Lissandria. Pì dël 90% dle scòle a l'é ant ij pais dla pian-a o dla bassa val. Le

scòle ëd sità gròsse o dj'anviron a son assè ràire: ant ël 2003-2004 a Turin mach na scòla a l'ha sernù ëd fé ij cors.

Ant le lesson (mìnim 30 ore) as mostra a lese e a scrive, as fà ëd conversassion, as dan nossion ëd gramàtica e ëd literatura con arferiment stòrich; an pì as parla ëd tradission locaj (mèsté tipich e via fòrt) e a se scoto CD e cassiètte ëd mùsica. Con ij pì cit as pronto canson, cite rapresentassion, fàule, conte anlustrà.

La lenga ëd base a l'é ël piemontèis ëd la *koiné*, ma an fasend atension a le variant locaj. Ant le classe andoa la pì part

dj'anlev a l'é già bon-a a parlé ant un dialèt local, as dòvra ël piemontèis ëdcò për mostré d'autre materie. Pì d'un ters a sern ëd fé un cors ëd doi o tre ani o ëd pì, dzortut ant le prime class dle elementar.

Le scòle pì interessà a son le elementar. Pì malfé a l'é trové dè scòle medie e superior disponibil a fé ij cors, perchè la pì part dj'insegnant a l'ha ancora dij pregiudissi contra lòn che a ciama ël "dialeto". An media ant ij quatr ani le për-

sentuaj a son stàite coste: 75% dij cors ant le scòle elementar, 14% ant le materne, 9% ant le medie, 2% ant le superior. Ant le materne l'arcesta a l'é motobin pì àuta, ma a ven-o sernùe mach cole anté che l'insegnament a peul esse fait dal magister ëd la class.

J'anlev a pijo part ai cors con passion; an prinsipi un pòch ëd resistensa "ideologica" a l'é vnù da quach cit fieul d'imigrà dël Sud Italia dl'ultima generassion, dzortut ant

le scòle medie, ma bin tòst a l'é staita superà. Ij nen-italian ëd sitadinansa a son squasi semper bin anteressà e lest a amprende a parlé, con bon acsan.

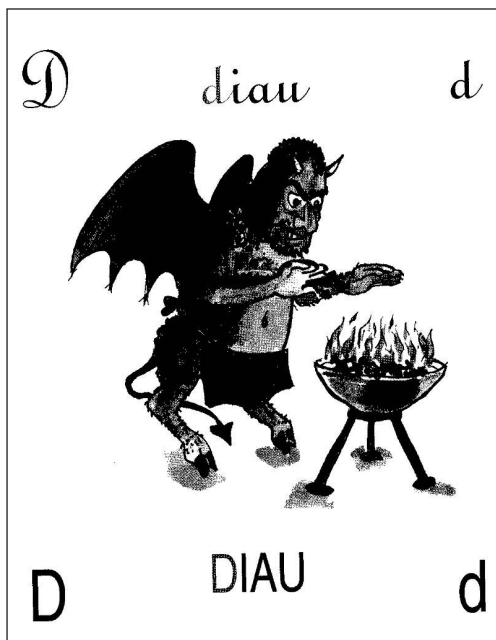
An prinsipi dij cors la media dij anlev già bon a parlé ël piemontèis o almeno a capilo bin a l'é apopré dl'87% ant le class ëd la montagna e dël 63% an cole dla campagna. A Turin e anviron la pèrsentual a robata al 2-3%. A la fin dij cors la pèrsentual dj'anlev bon a parlé a monta apopré al 18%.

Mostré ël piemontèis ant le scòle, bele che ant ëd cors liber, nen obligatòri, a dà ëd gròss vantage: la scòla a l'é un mojen vajant dè spantiamment perchè a peul intré daspèrtut, dzortut an tra ij

ÈL PIEMONTÈIS A SCOLA: IJ NÙMER

ann scolàstich	n. dè scòle	n. ëd cors	n. d'anlev
2000-1	32	84	1129
2001-2	28	51	1029
2002-3	70	127	2424
2003-4	57	93	1837

giuvo. Èd pì, na lenga che as mostra a scòla a l'é pì nen considerà un dialèt, ma a dventa na lenga ëd "coltura" coma l'anglèis e ël fransèis. Èl mej a sarìa che ël piemontèis a vnèissa a esse materia curricular, pròpi com a prevèdd la neuva arforma dla scòla pèr le lenghe regionaj.

Pèr maleur sòn a l'é ancor nen possibil ancheuj, pèrchè a Roma ël piemontèis a l'é nen considerà, e ëdcò ël neu Statut regional a na parla pa. Quaidun am ciama: a l'ha un sens mostré ël piemontèis ant ël temp dël vilagi global? Mi i diso che ëd sì, che ël but ëd tut cost travaj a l'é pa mach col ëd mostré a parlé e a scrive an piemontèis, ma pitòst ëd formé n'identità piemontèisa, la cossensa ëd fé part ëd n'"ansemà" ùnich fondà an sla stòria, che an toca goerné se i voroma n'avnì pì uman. Tuti ij giuvo che a seguon ij cors con un grand anciarm, soe famije, sò docent a l'han capilo bin e as dan da fé pèr spantié costa ideja; a sarìa bin trist se tut sòn a dovèissa finì.

Vera Bertolino

UN PITOR DÈSMENTIÀ

Fin-a a quaic temp andàra, as podìa vèdde ant la Galleria Civica d'Arte Moderna ëd Turin un quàder ëd media misura, "La Pensierosa", an depòsit da l'Accademia Albertina dal 1913, ëd *Carlo Bonatto Minella* (1855-1878), giu-mai arcordà da bin pòchi, contut che ant la sconda metà dl'800 a Turin a sia stàit considerà vremen vajant.

Da masnà ël Minella a l'era motobin pòver (sò pare a fasia ël tajabòsch a Frassiné) e con vàire sacrifici a l'era intrà a 14 ani a l'Accademia Albertina, andoa che a l'era stàit acetà come amprendiss da doi magister seri e rigoros: Gamba e Gastaldi, che a l'avio presentì soa vajantisa portentosa e a l'avio giutalo an soa formassion ëd pitor.

Soa povertà nèira a l'avìa antèmnà soa salute, e ël mal sotil contagià sò còrp e cissà soa sensibilità, che as arvela ant ij pòchi quàder che a son restane, tuti d'alta qualità. Euvre dai color dlicà, armonie squisè ëd gris càud e frèid, lus dossa: l'istrussion acadèmica a ven sormontà da soa pèrsonalità original, ch'a riess a esprimse mersi a la bon-a conossensa tècnica.

I soma dnans a d'uvre ëd valor europengh. Tut àutr che provincialism dla pitura piemontèisa dl'800! A l'é anciarmant che un fieul a peussa sente ant l'ancreus ëd so spirit cole temàtiche che a saran peui l'espression tìpica dij moviment artistich che a l'avran na madurità completa mach a la fin dël sécol che a fa 19 e ant ij primi ani dël '900, coma ël Simbolism e ël Liberty. I na trovoma na dimostrassion ant ël quàder esponù a la Promotris ant ël 1877, la "Giuditta", che as presenta al pòpol dai murajon ëd Betulia, e la "Religione dei tra-

passati", sotsignà sempe pèr l'Esposission ëd la Promotrice dël 1878, ultima euvra prima dla mòrt. A son d'uvre vremen espressive, anté che Carlo Minella a s'ausa a la poesia e a supera tute j'esercitassion da scòla e tute le soagnure superficiaj e tròp marcà dël Liberty. E as trata gnanca dël simbolism soagnà, savant e inteletual ëd Moreau e ëd Böcklin: a son nopà l'espression ëd na sensibilità s-cètta che mach chi a l'è stàit crasà da la malattia che a frusta pòch a pòch ël còrp a peul capì e arrive ant l'anima. Daré a tut a-i é la mòrt e ël nen: ma ël pitor as arvira pa, a reagiss con fòrse che adasi as dèstisso, e a arzigia ëd creé con forme classiche l'ilusion sospirà dl'esistenza ëd n'àutr mond dèdlà ëd nòsta tèra. Da tut sòn a nass la pietà che a fa buté na fior an sla tomba, e a anvisca la speranza che as peussa esse an comunicassion con ij mòrt: seugn o smijansa ëd vita.

Soa euvra "La Pensierosa", tuta piturà con color doss e smòrt e armonisà an manera soasia, dèdlà ëd minca studi acadèmich, an varda malincònica e an parla d'un sentiment adolorà e doss, ëd n'amor che a podrà mai realisesse, pèrchè la mòrt as avzin-a e a-j rancherà sò an-namorà. L'amor a-i sarà nen, ma mach ël seugn d'un bin sustà e mai realisà. Bonatti Minella a crija nen coma Munch: a chita ëd batajé, pèrchè a l'ha pì gnun-e fòrse e a va dapress a l'àngel che, coma ant ël monument funerari ëd Canova pèr Maria Cristina, an pòrta ant la tèra che a l'ha car ël silens. A l'han tirà via la "Pensierosa" da la Galleria. Parèj a pòch a pòch as perd ëdcò l'arcòrd d'un grand artista. Gnun a peul arziste a l'ignoransa e a l'indiferensa.

Genio Gabanin

NÈ STATÙ PÒCH CORAGIOS

S t'istà òl Consèj Regional a va nen an vacansa. "Na vòta tant, con lòn che a ciapo!", quaicadun a dirà; ma, d'àutra part, le question da dèscore a son amportante pèr dabon: Statù e les eletoral neuva. Parèj òl President ëd la Gionta, Enzo Ghigo, a l'ha vorsù raduné soa magioransa pèr superé tuti j'antrap; parèj, a l'ha riunì tuta la CdL piemontèisa ai 13 e ai 14 ëd luj a San Steo ëd Berb, pèrchè òl silensi dla Langa e l'isolament a favorèisso n'acòrdi. An sla tàula òl test ëd lè Statù neuv surtì da la Comission Afé Istitutionaj: *Un test anònim d'autut, a sentensia Oreste Rossi, che a l'ha partessipà ai travaj ëd San Èsteo coma cap-grup ëd la Lega Nòrd Piemont a Palass Lascaris: a podria andé bin tant pèr òl Piemont che pèr òl Molise, pèrchè a l'é mach "burocra-tese", a-i é gnun-a mira che a fasa vnì feura la "piemontèisità" dël test.* **Onorévol Rossi, lè sboss dè Statù dël Piemont a fà arferiment a un "patrimòni lenghìstich e religios" genérich. Sòn a veul-lo dì consideré a la midema manera, si che i sai, òl piemontèis e l'àrab**

parlà da le comunità d'imi-grà che a stan an Piemont, opurament ij valdèis e j'imi-grà rumen ortodòss?

Nen consideré nòstr patrimòni lenghìstich e cultural stòrich ant na paròla a veul dì neghé l'identità stòrica, cultural e religiosa ëd nòstra tèra. Sòn i podoma nen acetelo, tant a l'é vèj che a San Steo i l'oma prontà un grup ëd travaj con òl but ëd modifiché la premèssa dlè Statù an mensionand an manera esplicita lòn che a s'antend pèr "identità piemontèisa" e cole che a son le comunità lenghìstiche stòriche dla Region conforma a la L.R. 26/90. An pì i-i giontroma che un dij but fondamentaj ëd la Region a l'é col che ij rapòrt con le comunità piemontèise ant òl mond a sio sèmp pì anreus.

Coj che a son j'aspet ëd lè Statù che pròpi i rieste nen a mandé giù?

Darmagi a-i é un regolament dël Consèj Regional che a-j pèrmètt a mach un consijé ëd minoransa d'"anciodé" ij travaj ëd l'àula pèr tut òl temp che a veul. Sòn a compòrta che, se it veule fé passé un provediment, pèr fòrsa it deuve trové n'acòrdi con l'oposission e smon-je quaicòs. Noi i soma stàit costrenzù a anserì ant la premèssa

dlè Statù che òl Piemont a l'é na realtà "moltiètnica" e che as fonda an sij "valor ëd l'antifassism" da na sinistra che a-j pias un pòch tròp òl melting pot e che as dèsmen-tia che la stòria dël Piemont a ancamin-a bin bin prima dl'8 dè stèmber 1943.

Lè Statù neuv as compagna ansema a la lej eletoral: a che mira che a son ij travaj?

I soma ancora pitòst andarera. Èd sicur a sarà acetà la propòsta dij DS ëd chërse ij consijé da 60 a 80. Comsèssia, i l'oma da esse pront pèr temp pèr òl torn eletoral dël 2005.

An conclusion, Onorévol Rossi, che vot che i-j darè a cost Statù neuv?

Ses. Pen-a a basta, giust pèrchè i cambieroma la premèssa coma che i l'hai dit prima. Ma òl Piemont a mérita pì tant che ès test pòch coragios, frut d'un compro-mess a l'arbass. Pèr esempi, a l'é nen passà nòstra propòsta ëd consideré piemontèis mach ij sitadin italian resident an Piemont: sòn a l'avria fàit an manera, tra j'àutre ròbe, che ij nòstri vej a sarìo pì nen èstàit sopravansà dal prim extracomunitari che a riva ant le graduatòrie pèr l'assegnassion ëd le ca popolar.

Sergi Garuss

Pinòt - ëd Gianni Soria

NÈ STATÙ TRÒP CORAGIOS

Ant l'istess temp che ij resior subalpin a l'han dait al Piemont na neuva lèj fundamentala che a l'é fin-a pì veuida e genà che cola veja, la Toscan-a a l'ha avù el corage ed desse nê statù ambissios. An butand an euvra ij prinsipe federalist che quai ch partì dël govern italian a fortiss esse sò program polìtich e soa rason d'esse, el parlament ed Fiorenza as ancala a sbossé un proget ed sossietà che a rëflet l'idèja che el pòpol toscan a l'ha ed sò avnì. Bele se quaidun a l'ha den-a vorsù definì dè snistra ed mësura tan-me le union civile antre pèrson-e dël midem sess, soa aprovassion a l'é dovù a un agreman assé spantià ansima ij contnù dël proget: el neuv statù a l'ha avù ij vot fin-a d'Aliansa Nassionala.

Che nê statù regional che tant ed poder a gava al govern italian a sia nen piasù a chi a l'ha spendù vaire miliard d'euro pèr esse el govern italian a l'é bel da comprende. Che nê statù regional che tant a bolversa l'idea d'orden sossial ed le jerarchie catòliche a sia pijà an ghignon dai representant cristian-democrat a l'é franch nen na surprèisa. Lòn

che a lassa anterdoà a l'é che el partì che a l'ha atacà la neuva lèj fundamentala toscan-a con pì ed violensa e ed fot a sia la Lega Nòrd, visadì el sivalié dël federalism, che a dis ed combate pèr el drit ed mincadun ed decide a soa ca.

Un sistem federalista a men-a a pijé le decision pì an bass che as peul. Sossì a multiplica ij decideur, e a limita el contròl che na person-a o un grup a peul avèj ans le decision. Pèr esse a pro dël federalism a venta avèj comprendù e acetà sa realtà. Mach che la Lega Nòrd a l'é un partì conservador, pì che federalist. Gnun mal an sòn: se el mond a l'avèissa mach sèmper daje da ment ai "progressist" ancheuj i l'avrijo le sman-e ed des di e ij di ed des ore. Ma se, an devand serne antre conservatism e federalism el partì ed Monsù Bossi a l'ha pì car el prim, a venta che a lo disa ciar. Sòn a pèrmètrija dè spantié el federalism a coj segment ed l'opinion che a l'han arfudalo pèr che a l'era ed drita. E a lo liberèria da la tùa leghista e conservadora che, com a mostra la stòria dlè statù toscan, a l'ha nen faje vaire bin.

Silvio Sandrone

Associassion piemontèise!

Mande-ne le date e la descrission ed vòsti randevó, dj'apontament e dle feste ch'i organise: i-j publichroma dzora "é!", an ofrend parèj un servissi a nòsti letor e visibilità a vòsta associassion.

I vè spetoma!

Tesi & testi

un mond ed paròle

Tradussion tècniche e legaj

via Guastalla 17, 10124 Turin tel. (+39) 011 83.52.62 www.tesietesti.it

L'UNION EUROPENGA: N'ÈSPASSE DA ARFÉ

L'ultima possibilità dël Piemont ëd goerné soa fonsion stòrica a l'é ancheuj mnassà

È l'1 ëd magg passà nen mach ij travajeur, ma l'ansem dël continent a l'é stait possà a fé festa (almen an giudicand da lòn che i l'hai podù s-ciaré da la television) për l'intrà d'eut pais d'ex-blòch soviétich e doe isole dël Mediterani senter-oriental (Malta e Cipro) ant l'Union Europenga (UE). Bin raramente i l'oma assistù a n'event dont le aspetative eufòriche a l'han coatà la riflessione dzora soe consequense negative; simbolicamente sotlignà da la data: la neuit ëd Walpurga, "neuit ëd le masche".

La vita internassionala as treuva ant na condission ëd privo estrem. Costa situassion a l'ha nen a védde con ël mit dël "terrorism", ma a l'é dovù a pitòst a la crisi ëd l'América tanme regolar dij afé dël mond. Costa crisi a s'arbat an prim leu contra l'Euròpa, prinsipal corent dij Ëstat Unì da quand che a l'ha butà an pé l'euro. La sortìa a l'é mach un-a: sostituì ël mond unipolar emergiù ant ël '91 con un multipolar, ando-

va l'UE a costituiria un-a dle vos dël concert mondial. Ès senari si a l'é nen possibil da realisé ant ël format che l'Union a l'ha pijà dòp ël 1 ëd magg. Vardoma përchè.

Còs a l'é la Euròpa?

Ij problema ëd l'integrassion europenga a son ancaminà con l'intrà dla Gran Bretagna ant ël 1973. Èl general De Gaulle - che con tut sò galosentrism e fin-a con soe pretèise teritoria- le anvers ël Piemont dël '45, a resta l'ùltim leader ëd rassa che i l'oma avù ant ël continent - a l'avia blocà fin-a la fin l'acession dël Ream Unì për che a comprendìa perfetament che sòn a l'avria significà la fin dle possibilità geopolitiche d'l'Union. Èl general a l'avia sciairà leugn. Èl but ëd j'angleis setà a Brussel ancheuj a l'é mach un: saboté minca inisiativa d'integrassion concreta. A-i é ëd diferent motiv për lòn. Londra a resta ancheuj ël principal senter mondial ëd l'economia finanziaria speculativa,

che a l'é global për natura, e për sòn a l'é nen antressà a un process ëd regionalisasion. Peui, coma soens a capita ant j'afé dël mond, a-i é ëd fòrte motivassion psicològiche. Da la revolussion ëd Cromwell (se nen da Gioana d'Arch), la stòria dj'angleis a l'é fasse an oposission al continent, sentù tan-me na entità ostila, che a venta goerné dividù a antardocà.

J'ex-pais soviétich e comunista intrà ant l'UE a ven-o da na stòria separà, che a l'ha produvù ëd class dirigente completamente dësgropà da la stòria dël proget polìtich europengh, dont la sorgiss a l'é la reconsiliassion franco-alman-a. Pensand d'avèj un débit d'arconossensa vers l'América e la NATO për avèj-je liberà dal giov soviétich, ij resior dij neuv Ëstat mèmber a chërdo pitòst ant na mitisà "comunità euro-atlantica" coma a na fortèssa contra la Russia. Bin frapant ant ëss sens a l'é staita l'aprovassion senza condission ëd l'agression anglo-americana

Dilbert - ëd Scott Adams

n-a d'Iraq, e fin-a la volontà ëd buté ëd trope coloniale a disposission ëd Washington. Sa fassòn ëd pijé ancheuj j'ordin dël quartié general ëd la NATO e dël Fond Monetari Internassional (FMI) parèj ëd coj dël PCUS jer a fà bin comprende che diane lè slargament ëd l'Union ai pais ex-comunist a fussa la priorità nùmer un ëd la Gran Bretagna.

Recentré për survive

A l'é facil capì che ant sa forma si l'UE a sarà mai un soget ëd la vita internassional. J'arsultà positiv dël Consej europengh dël 17 ëd giugn - che a l'ha aprovà na Carta costitussionala an creand le strutture për na rapresentation unitaria d'Union - a coato na realtà motobin arzigosa. L'eventual acession ëd la Turchia, cissà da Washington e Londra për le mideme rason che a l'han mna-je a sustnì ël pì recent slargament, a butrà la paròla fin a minca volontà d'esse padron ëd nòst destin. Sòn a l'é particolarment afros për j'abitant dël Piemont (tuti, senza vardé che lenga che a parlo o che religion che a professo) che ant la construssion europenga a l'han l'ùltima possibilità stòrica ëd seurte da la maledission dël "Risorgiment" - la condan-a a esse na periferia scarosa d'un pais mediterani - për torné a esse n'èspasse alpin ëd congiunson antra ij mond francòfon, germanòfon e mediterani. Costa fin ingloriosa, nòsta e dël continent europengh antreggh, a l'é ancor nen scrivù ans ël liber dël destin. Na solussion a esist: torna ancaminé ël proget europengh sentrà ansima Paris e Berlin an aleansa con la Russia.

Fabrissi Vielmin

CURTE MA DRÒLE

Drogà ëd teléfon mòbil

Si i passe motobin ëd temp a scrive an sgnacand ij boton ëd vòstr teléfon mòbil, pijéve varda: i podrie esse *textaholics*, visadì drogà ëd *sms* (cit mes-sagi). Nè psicòlogh anglèis, Roy Bailey, a l'ha studià le reassion dël còrp e a dis che scambié cit test con ël celular a peul créé dipendenza. Èl son dël teléfon quand che a ruva un message a dèscaria ant ël servel la dopamin-a, na sostansa responsàbil ëd nòsta pèrceSSION ëd la gòj e dla contentèssa. L'utilisator, dzortut giovo, a son për lòn cissà a rësponde an pressa ant la speranza d'arsèive tut lest n'autr *sms*. "L'efet a l'é ël midem ëd col d'un sigarèt", a dis ël dottor Bailey. As conòss già un cas grav: un matòt danèis a l'é ruvù a adressé pì che dosent message al di.

Ciapa ël formagg!

A Brockworth, ant ël Gloucestershire anglèis, as ten tuti j'agn na competission motobin dròla. Quat forme ëd formagg ëd tre chilo l'un-a a son faite robaté giù d'un brich, ciamà Cooper's Hill. A venta che ij partecipant a la gara a-j corò dapress pì an pressa che a peulo. Coj che a vagno, a pòrto a ca ël formagg. A smija che ël gieugh a l'abia dosent agn e che a ruva da na tradission dij Roman. St'ann si otanta pèrson-e (òm e fomne da tut ël mond, trames j'autri edcò n'arnomà giugador belga ëd balon e un

giovo patanù) a l'han pijà part a la *Cheese Rolling Race*. Un a l'é s-ciapasse na cavija, n'autr a l'ha batù un crèp con la tèsta e a l'ha avù na comossion dël servel, n'autr ancora a l'é dèslógasse na spala. Sèddes partecipant a son stait soagnà për cite ferie.

Pèrquisission telefonica

A telefonava al diretor d'un *fast food* an afirmand d'esse un polissiot. A-j ciamava se ant ël local, setà a na tàula, a-i era na tòta vestìa parèj e parèj. Varda cas, a-i era sèmper. "Fé atension, a l'é na pericolosa criminala. A venta pèrquisila". E, sèmper për telèfon, ël 'polissiot' a dasìa al cambré d'istrussion për che a mnèissa la fomna ant na stansa a part, a la fèissa dèspojé e la forsèissa a fé ëd dròl esercisse coma sté an pé ans na gamba sola. Sòn a l'é, an manera motobin ciàra, lè schers d'un pèrvertì sessual. Ant j'Èstat Unì a l'é ruvù stanta vire ant ij doi agn passà, an diferènte sità. "I pensoma che a l'é sèmper ël midem òm che a telefon-a", a l'han dit j'investigador. "A passa dèdnans a un ristorante e, se a vèdd na bela clienta, a intra ant na gabin-a travèrsà la stra e a ciamà". A resta bin foravia che tute le vòtime, diretor ëd ristorante e dzoratut mada-min-e, a sio drocà ant ël trabucèt senza dubité ëd quaicòs e senza tiré fòra un mot ëd protesta.

Elena Fornero

ÈL PRIM VÒL SPASSIAL PRIVÀ

Sent chilòmeter da sì a l'èspasse

Quand che i chitoma la tèra a bòrd ëd n'avion, bele se i voloma vers Singapor o Los Angeles, i andoma pa bin leugn. A tut moment ëd nòst viage i soma nen pì che na dosen-a ëd chilòmeter da la Tèra. l'avion militar a së slontan-o nen dè-dlà ëd tranta chilòmeter; visadì tan-me la distansa antre Pinareul e Salusse. A sent chilòmeter da la surfassa a ancamin-a, pèr usage internassional, l'èspasse. E franch ës seuj sì a l'é stait sernù da l'organisas-sion Ansari X-Prize tan-me la bara da sauté ant ël concors che a pòrta sò nòm, dont ël premi a son... des milion ëd dòlar.

A-i é un mercà important pèr ëd torist spassiaj, che a pagherìo des o vint mila euro pèr quaic minuta a sent chilòmeter 'd autëssa

Ansari X-Prize a l'é nà dël 1996 da la ment ëd Peter Diamandis, un giovo antreprenneur passionà ëd l'èspasse. Monsù Diamandis a l'era nen a sò prim seugn spassial pèr che, con doi d'autri fieuj, a l'avìa fondà ant ël 1988 la International Space University, che a l'é ancheuj na scòla avosà. Con sò sust ant j'afé, a l'é rieussù a cheuje da d'investidor ij des milion dël premi, e a generé assé ëd reclam ansima sò proget pèr che as na

SpaceShipOne sota la pansa ëd White Knight, l'avion che a la men-a fin-a che la fusëtta a s'anvisca e as sëpara, pèr continué sò viage vers l'èspasse

parla. Èl but dël premi a l'é ëd cissé ëd neuve avenùe vers l'èspasse, an seurtand da le manere ëd fé e ëd pensé ëd l'establishment spassial, visadì j'agensie governamentale e le gròsse industrie che a travajo pèr lor. Èl model a son ij vaire premi aeronautich che, ant ij prim vint agn dël sécol vint, a l'ero ofert pèr ël prim che a traversèissa j'Alp, peui la Mania, peui l'Atlàntich. A son stait coj premi là che a l'han cissà d'antreprèise tan-me cola ëd Lindbergh, e che a l'han trasformà ël vòl an avion da nê spetàcol ant un mojen ëd traspòrt.

Ancheuj a smija che ël moment che quaidun a vagnerà ij des milion a s'avzin-a. Pèr sòn a venta che n'angign dèsanvlopà *sensa d'agiut governamental* a pòrta tre person-e ant l'èspasse, che a-j pòrta viv andaré, e che l'istess espluà a sia arpetù con

l'istess angign an drinta doe sman-e. Èl 21 ëd giugn SpaceShipOne, un dròl ëd veicol mes avion e mes fusëtta, a l'ha passà la bara dij sent chilòmeter durant un vòl ëd preuva con abòrd Mike Melvill, sò pilòt, che a l'é donch ël prim *astronaut privà* ëd la stòria. Ij autri vint-e-sinch concurent a son pì andaré che Scaled Composites, la sossietà che a l'ha dèsanvlopà e a buta an euvra SpaceShipOne. Contut, le anomalie dèscheuvriè durant sò prim vòl a obligo Burt Rutan, l'ingegnè che a l'ha creala, a torna verifié tut, e a possé ël vòl che a ven fin-a l'oteugn. Sòn a-j dà a j'autre sossietà un pòch ëd temp pèr passeje anans.

Còs poss-lo d'antreprenneur privà a campesse pèr vagné l'Ansari X-Prize, quand che ij montant che a devo dèsborsé a son tut a fait comparàbij

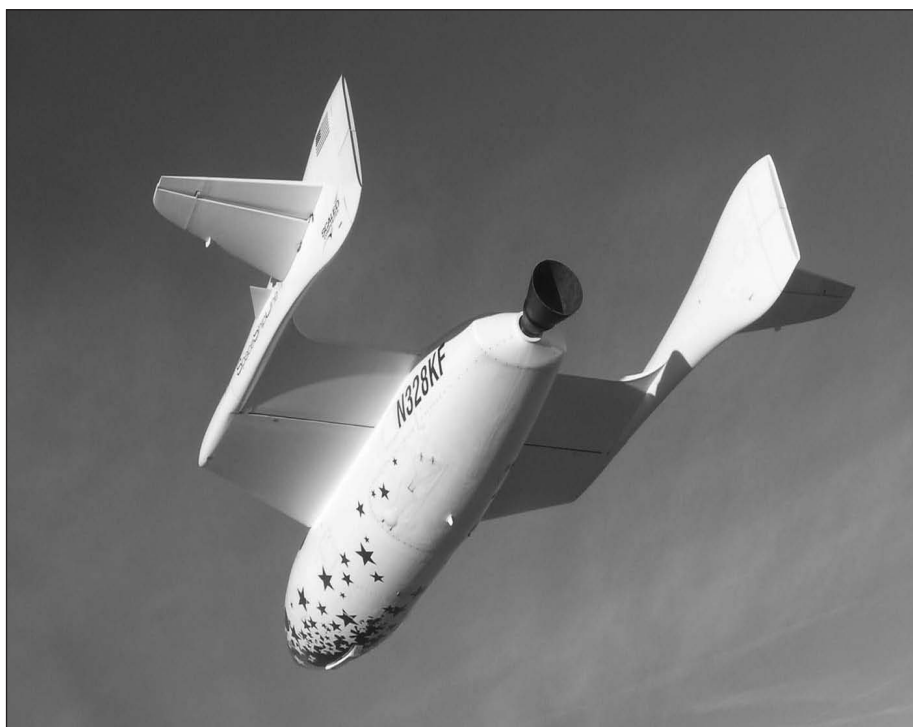
con ël premi, se nen fin-a pì gròss? Èd sondage a mostro pro che a-i é un mercà important për ëd torist spassiaj, che a pagherò des o vint mila euro për quaich minuta a sent chilòmeter d'ateur, për s-ciairé la Tèra tan-me na gròssa bala, e për gòde la dròla sensassion ëd pinen avèj ëd pèis. Ma, daspërchiel, ël montan generà da un *business* parèj a l'é franch nen assè për compensé j'asar e ij cost d'anandiamen. Ant ël cas dè Scaled Composites, l'investidor a l'é Paul Allen,

La distansa a l'é pa tut. Për intré an òrbit a venta andé parèj ëd na beda

co-fondator ëd Microsoft. Chi a l'é rich dè-dlà ëd na mira, a tira pinen a vagné ëd l'arzan, ma a l'ha maitass ëd lassé soa marca ans ël mond. A-i é chi a dòvra sò sòld për fé ël Prim Minister d'un pais. Nen ëd fòra via, donch, a vorèj dovré quaich milion për deurbe la via dl'èspasse a la rassa ëd l'òm.

Èl còsmo a ancamin-a magara a sent chilòmeter, ma la stassion spassial internassionala a l'é an òrbit tre vire pì leugn. A l'é giusta 35 agn, ij astronaut d'Apollo 11 a ruvavo a quat-sent mila chilòmeter d'ateur, visadì *quatr mila vire* la distansa che a-i é an tra mia ca e ël prim s-cianchèt d'èspasse. E peui, la distansa a l'é pa tut. Për intré an òrbit, visadì për pì nen droché andaré vers la Tèra, a venta avèj na velocitè ëd ondes chilòmeter për second.

Con lòn che sò but a l'é toché l'èspasse, nen resteje, ij concorrent ëd l'Ansari X-Prize a ruvo gnanca a un ters ëd sa velocitè. L'energìa dont a-i é

Èl prim angign spassial comercial dël mond an camin che a vòla vers ca

dabzògn për possé un veìcol an òrbit a l'é nen bela da generé abòrd ël veìcol midem, e a ciama na tecnologia nen da grigné.

Ni *SpaceShip One* ni j'autre pionier spassiaj che a coro për l'Ansari X-Prize an daran un mojen operassional d'access a l'èspasse. Ma a për-mètran ëd pensé e ëd prové ëd manere diferente da cole tradissionale, e ëd dèsan-vlopié ëd neuve tecnologiè

che pì anans a në deurbiran la pòrta dël sistem solar bonpat. Lòn che a l'é pì important, miraco, a serviran a arcordé a un mond che a sa nen bin col che a sia sò but che la rassa ëd l'òm a l'ha maitass e damanca ëd savèj, ëd dèscheuvre, d'andé pì leugn. E a n'arcòrdo ëdcò che, se i pensoma che quaicòs a duebia esse fait, nopà che ciameło a *venta felo*.

Silvio Sandrone

RÈSPETÉ ÈL SEMÀFORO

Ant la Repùblica Ceca un polissiot a l'ha sparà doi colp ëd pistòla për che ëd pedon a l'avio travèrsà la stra con ël ross. A l'é ruvà a Pilsen, ant l'oest dël pais. L'uffissial a l'era an camin che a controlava ël tràfich, quand a l'ha vèddu d'òm che a vorìo passé da l'autra banda dla stra. A l'ha crijà-je ëd fermesse e dè speté ël semàforo verd. Coj-lì a l'han fàit visa ëd nen e chiel a l'ha tirà doe vire an aria. Na balòtola a l'ha ciapà n'auto ma gnun a l'é fasse mal. **E.F.**

GESÙ CRIST AN CROS, NA CONDANA DEMOCRÀTICA

A La *Passion ëd Crist* (*The Passion of Christ* an anglèis; ma che bel, che gòj, che richëssa che ël piemontèis a l'abia tante e tante paròle che a sè scrivo coma an anglèis, an fransèis e ant le lenghe d'Euròpa!) a l'é ël film ëd l'ann. Mel Gibson - regista e protagonista, ansema a tanti altri gioje, ëd cola canson a la libertà sota forma ëd film che a l'é *Braveheart* - a l'ha pagaslo chiel: gnun-a dle gròsse sossietà american-e ëd film (le *majors*) a volia arzighé con un film, parlà tut an latin e aramaich, an sle ultime dodes ore ëd Gesù Crist. N'arzigh comercial: pericolos, ant l'ann ëd Nosgnor che a fa 2004, parlé ëd Gesù Crist - dzortut se ël Crist che a na ven fòra a l'é col dij Vangej, e nen col un pòch *new age*, un pòch Premi Nobel për la Pas e tant, tant *politiquement just*.

Adess a-i é quaidun che as mangia j'onge, perchè la gent a cor a vèdde *The Passion*, e ël film mach an Amèrica a l'ha fait 330 milion ëd dòlar an ses sman-e. Tanta gent a seurt an piorand, quaidun a parla già ëd miràcoj: coma quand an Texas un giovo ëd 21 agn, Dan Randall Leach, ël 7 ëd mars a l'é andait a vèdde ël film, a l'é surtì, a l'é

passà prima an cesa e peui a la polissia, andoa che a l'ha confessà gnente meno che n'omissidi.

Ancor prima che la *Passion* a surteissa, a l'era già fasse l'*en plein* ëd nemis: la *Anti-Defamation League*, la potent organisassion dj'ebreo american, a l'ha sèrcà an tute le manere ëd blochelo con la pretèisa che a fussa "antisemita". Pì davzin a ca, ël 20 ëd mars, Furio Colombo, l'òm ëd la FIAT che adess a l'ha un pòst a l'*Unità*, a scrivia che la *Passion* a l'é "un film pornogràfich che a ventèria proibì a le masnà". E peui, për esse original, ëdcò chiel che as trata d'un film rassist e antisemita.

Èdcò a Natalia Aspesi, an sla *Repubblica* dël 6 avril, la *Passion* a pias pròpi nen. A na bela mira, an conta, a l'ha pì nen arzistù e a l'é surtìa. Tròp sangh. Ma, al contrari che për sò colega ëd l'*Unità*, për la madamin ëd la *Repubblica* a son stait j'amis ëd Gibson a avèj spantià la folairà che ël film a sia film antisemita e rassist - për fesse publistità, antramentr che as trata mach d'un film brut: j'amis ëd Gibson a saño quatr catòlich, ma ëd coj gram - perchè a-i é ëdcò ij

catòlich che piaso tant a j'inteluetuaj à la Aspesi: a son ij catòlich che a stèrmo sò religion e che, dzortut, as ancalo nen a buté an discussion ij dögma dël nòst temp: lè stat nasional, sò onipotensa, sò saviëssa, sò indivisibilità. An essend n'intel-

letuala dè sinistra, e che a scriv ansima a la *Repubblica*, Aspesi a l'ha conossense motobin "an aut" e an fa savèj che Crist, se a podeissa dì lòn che a pensa dël film (pèrchè, a peul nen?), a racomanderìa ëd nen mné le masnà a vèddlo. Tratandse ëd l'opinion ëd Nosgnor, a l'é pròpi nè *scoop*. Èdcò a Aspesi a piasèria un pòch ëd censura; a jè smija dròlo che le masnà, cole che a la television italian-a a vèddo tut, ma pròpi tut, a peulo vardé "ël film pì *horror* che a sia mai rivà al cine" (Nosgnor a l'ha nen dije che an Mèssich, për esempi, a l'han pròpi pruibì la *Passion* ai cit). E mi i l'hai la cita impression che Aspesi a sarìa ant ës cas sì pì che bondosa an sla definission ëd "masnà": d'otra part, a l'é nen but e ant l'istess temp sagrin dj'inteluetuaj col d'eduché "ël pòpol", coma che as fa con le masnà, e decide lòn che a venta e lòn che a venta nen che ël pòpol a pensa?

Nen che për critiche la *Passion* a sia peui necessari avèjlo vist - nò, se un a l'é intelligent e savù coma Gad Lerner, che a sentensia che as trata d'un film *horror*, e che chiel a l'ha gnun-a intension d'andé a vèddlo. Ciapa e pòrta a ca. Ma perchè tuta sa baterìa d'atach, furios, rabios, contradictòri e soens fin-a un pòch fòj anvers lòn che, a la bon-a fin, a l'é peui mach un film, bele se na ciadeuvra? Che Gibson a diseissa ciar d'esse catòlich, e, për bel avans, catòlich tradissionalista - tut sossì a stasia nen bin. E peui, a l'é vera che la *Passion* a fa scandal: perchè la passion e

la mòrt ëd Nosgnor, coma già a scrivià San Paul, a son scandal. Se i pense che ij film che a parlo ëd Gesù a sio film bon për Natal, da vèdde con la pansa pien-a, che a sio film për le masnà, i peude serne ëd tenve vòste idèje e nen andé a vèdde *La Passion ëd Crist*, o andé a vèdde ël film e esse obligà a cambié opinion. Përchè *La Passion* a l'é un film ëd sangh, a l'é un film ëd mòrt. Ma a-i é n'element che ël film ëd Gibson a buta bin an ciar e che a ven tròp soens dësmentià: che ël process a Gesù Crist e soa condana a son bej esempi ëd *giustizia democratica*. Tut as peul dì ëd Monsù Pilato - për ij cristian d'Orient a l'é fin-a un sant (përchè, coma che a veul na bela tradission, a saña pentisse e fasse cristian ansema a soa fomna Claudia). Tut as podrà dì ëd Pilato - ma nen che a fussa nen na bela figura ëd democràtich. A la bon-a fin, a l'é al pòpol che Pilato a lassa decide se massé Baraba o Gesù Crist.

Èl pòpol a decid, e Pilato, da democràtich *ante litteram* che a l'é, a aceta la decision dël pòpol. Nosgnor a finiss an cros e Baraba an libertà. Coma da decission popolar - nen ëd Pilato, nen dij Roman.

La stòria a l'avìa già vèddù un bel esempi ëd "democrassia dij tribunaj": ant ël 399 a.C., ël pòpol d'Atene a l'avìa condanà a mòrt Sòcrate. Èl pòpol.

Sòcrate, peui Crist... Che ij Vangej - e, an sò cit, ëdcò *la Passion ëd Crist* - a pseudo servne ëdcò për fene capì che tròp soens lè stat e la democrassia a l'han pijà ël pòst ëd Dé an nòst cheur, ant ël cheur ëd l'òm modern? E che as pseudo nen serve doi padron ansema...?

Mauro Tosco

LAVÉ AN EVA FRÈIDA

La Tom Bihn a l'é na sossietà ëd Port Angeles, ant l'èstat american ëd Washington. A produv ëd sach da spòrt, ëd borse për ij computer portabij e d'autri sacapan, che a vend nen mach an sò pais, ma ëdcò an Canadà e an Euròpa. Për che ëd sò mercà internassional, j'etichette con le istrussion për ël lavage e ël soen dij sach ëd la Tom Bihn a son an anglèis e fransèis. Ant ij mèis andaré, j'etichette ëd vaire prodòt a l'han vèddù na cita frase giontà al test fransèis: "I soma desolà che nòstr president a sia un badòla. I l'oma nen votà për chiel". Për vaire sman-e gnun a l'é ancorzusse ëd le neuve etichette, dzortut ant j'Éstat Unì. Se l'alergìa ëd j'american për le lenghe stran-gere a l'é bin conossù, a venta ëdcò arconòsse che a son nen vaire coj che as buto a lese ij detaj ëd n'etichetta ant na lenga che a l'é nen la soa. E a venta nen dësmentié che, essend ëd material sintétich e nen essend ëd vestimente da buté a còl, ij prodòt ëd la Tom Bihn as lavo nen soens. An tute le manere, den-a che la neuva a l'ha ancaminà a spantiesse, la sossietà a l'é stait bombardà ëd telefonà, litre e e-mail. Com a l'era da spettesse, na part dël pùblich a l'era fòra dij feuj për la dèspresia fatta al president ëd la Ca Bianca, e l'autra a l'era fòra ëd chila për la gòj. Cit misteri: dij vaire stabiliment ëd la Tom Bihn, mach col ëd Port Angeles a produv le etichette con ël comentari polìtich. A l'é stait ël president ëd la sossietà, Monsù Tom Bihn midem, a smorté l'entusiasme dël camp anti-Bush. Ant na diciarassion a dèspiegava che "as trata probabilmènt ëd na blaga dij travajeur ëd lè stabiliment vers sò president, visadì mi", còsa che chiel a trovava "assè amusanta". A l'ha

ëdcò dit bin ciar che "gnun-e referense a vorìo esse faite al president ëd j'Éstat Unì". Ma ë-lo dabon ciar parèj? Da na banda la paròla *probabilmènt* a l'é almeno ambigua. Da l'autra banda, a l'ha giontà che "maleureusement, quand che a-i é 'badòla' e 'president' ant l'istessa frase, a l'é bel fé sauté a le conclusion".

Se Monsù Tom Bihn a l'é restà na cita frisa tèrbol dzora ël sens ëd l'etichetta, a l'ha nen bèstandà a trové sò avantage. La sossietà ëd Washington, senza gena, adess a produv e a vend ëd *t-shirt* con stampà dèdnans, e bin gròss, l'etichetta con soe istrussion ëd lavage, sò fransèis e soa opinion dël president. Le comande a peulo esse faite an sèl sit web ëd Tom Bihn (www.tombihn.com), anté che a-i é ëdcò un fòrum an sl'inissiativa. A smija che j'afé a vado franch bin: an doe sman-e pi ëd mila *t-shirt* a l'han trovà un proprietari. Com a dis Monsù Tom Bihn, che da bon comersiant as lassa nen ciapé dè dsà o dè dlà, "vira un a peul pensé al president che a l'ha pi car: Jacques Chirac, Bill Clinton, George W. Bush". E via fòrt. I l'oma pro tuti un president che a merita soa etichetta.

Silvio Sandrone

Lavé a man, stiré nen, nòst president a l'é un badòla

AN SLA FORMA E ÈL CONTNÙ D'“é!,,

Nòta: Sa pàgina s' a dov'ia vnì d'òp, coma as costuma p'èr le litre dij letor. Mach che... a-i stasìa nen. Longa e anteressanta la litra, ma èdcò longhe, belavans, nòste rispòste.

Car Diretor,

[...] sincerament i m'aspetava si cheicòs èd divers ma sempe ant l'àmbit coltural piemontèis, anvece ... i son-sì p'èr critiché.

I nego nen che tra le pàgine dl'arvista a-i sio d'articoj, che j'àute arviste a 'rpòrto nen come la politica strangera o le neuve d'èl (dal mond o la fantasia frassionaria e privatisà dl'èspassi celest o dle nòte musicaj piemontèise o l'è sfògh del tifos o 'l critic'h d'art ma, second mi a basta nen sverné da 'n cap a l'òut p'èr peui smon-e 'd pàgine da w.c. che se a fussa nen d'avèj paùra 'd roviné la coession èd l'arvista as podria benissimo tiré l'aqua o l'eva. A l'avrà sùbit capì che i son un crìtich brutal, inuman e pigneul an particolar an sla grafia piemontèisa, p'èrchè second mi, n'arvista come “é!,, a dov'ia esse scrita an manera vajanta e esse d'esempi positiv p'èr chi a s'avsin-a a lese an nòsta Lengha.

As peul serne tra la grafia ansidita tradissional dij Brandé o stòrica (nen vèra) o cola d'èl prof. Villata p'èr coerenta o cola d'èl piemontèis antèrnassional [...] e che ora a va pijand pé 'dcò da noi... ma tute a seguò na lògica gramatical perfeta o sperimentà.

L'istess dèscors a val p'èr chi a va a spass p'èr le Langhe, andova scrivend, sta mira an dialèt, as peulo gionté, p'èr uniformesse a na ortofonìa local, èd simboj nen contemplà ant la grafia ordinaria ma mai scavalché le prinsipaj régole gramaticaj.

Csì d'òp avèj lesù le prime pàgine i son pijame l'è sfissi d'elenché j'error ortografich, dandje pura la colpa al 50% al pròto a-i na resto sempre tanti. [...]

N'arvista neuva come “é!,, a

dov'ia esse, second mi, un simbol èd confront e d'arferiment esemplar ant èl lèssich come ant la grafia, comsèssia as dov'ra, e un pont èd dèscussion p'èr ij tanti anlev giovo e meno giovo ch'a studio e a lesò an nòsta Lengha.

As peul contesteme che lòn ch'a, vorìo feme capì j'Autor dij vari articoj a l'era ciàir, sertament, i son d'acòrdi ma ant la politica strangera se i veui documenteme i cato la Repubblica ch'a l'é p'èr agiornà e nen “é!,, p'èr afermativa o positiva ch'a sia, ma, a-i é manera e manera d'èsson-e al pùblich le còse.

L'abonament ch'i vad a sotscrìve 'd 15 euro, ch'a son peui pari a 29.000 dle veje lire e nen 15.000 lire come a l'é scrit a pàg. 3, a veul esse nè spron a fé cheicòs èd mej, magari an cola Coltura (con la C maiüscola) piemontèisa che ant le pàgine d'èl prim nùmer i l'hai nen trovà. [...]

Giuseppe Perrone
(Pino Pron; Turin)

Car Prof. Perrone,

tanti e tuti amportant a son j'argument che Chiel a pòrta a nòsta atension, ma i podoma gropeje an doi cavion: 1. l'ortografia (o, p'èr an general, la forma), e 2. èl contnù. I-j disò èdcò sùbit che i peudo deje bastansa rason an s'èl prim, ma i sai nen se i saroma d'acòrdi an sl'è scond.

Ij boro a l'ero pro vaire an s'èl prim nùmer (e bele mach un, d'èror, a sarìa un èd tròp, p'èr dij peressionista coma i soma noi); is na scusoma con tuti nòsti amis e letor. Che, contut, a l'avran notà coma, dal n. 1, “é!,, a sia bin cambià. Ciorche, se a l'é cambià!

Ortografia: la question - almeno cola - a esist nen: d'ortografie a-i na j'é un-a e mach un-a, cola “stòrica”, e ni cola che Chiel a ciama “antèrnassionala”, ni cola dl'amis Villata a “esisto” nen da la

Prima èd tut, na considerassion general: “é!,, a nass da un messagi che mi i l'hai scrivù a Mauro Tosco l'11 dzèmber 2003. Prima a l'era mai - e i veulo d'èr pròpi mai - parlasne. E èl 3 magg l'arvista a l'era stampà, pronta p'èr esse distribuìa. Sòn a veul d'èr che an 21 sman-e un grup èd pèrson-e, dont gnun-a a l'avìa esperiensa specifica dla publicassion èd n'arvista, a l'ha travajà p'èr podèj eufre al Piemont un prodòt neuv, un leu èd dibàtit e confront, na possibilità an p'èr èd fé scoté nòsta vos. Èdcò nojautri, coma èl Prof. Pron, i soma atent a la grafia - ma p'èr travajé da bin a-i van temp, sòld e passienssa. Mi i penso che a sia mej avèj quaicòs d'impèrfet e p'èrfetibil vaire che as veul, ma tangibil, che quaicòs èd p'èrfet e ideal. A-i é d'èror? Èd sicur, ma antrant a-i é nè strument p'èr discute, p'èr spantié un pòch nòsta lenga e nòsta cultura “dnans ch'a fassa neut”.

Chiel, Prof. Pron, a parla dl'àmbit “coltural”: é, ma coltural a va antèis ant èl sens p'èr ample possibil - i parloma nen mach èd lìber e èd fere, ma èd tut lòn che a rèsguarda ij piemontèis, prima èd tut come pèrson-e ant èl mond. A dis che ant èl prim nùmer a l'ha nen trovà la “Coltura con la C maiüscola”? Bin, se a seguirà a lesne, a troverà bin èd p'èr che la coltura, a troverà la vita.

Gianni Davico, redassion

mira dlë spantiament e dl'arconossiment. E a la grafia stòrica "é!,, as ten bin s-ciass, pì che a peud. Tut sossì, as capiss, a val nen pèr j'articoj eventuaij an lenghe e varietà diferente dal piemontèis comun. I parlo, pèr esempi, ëd j'articoj an langareul dël n. I e ëd cost nùmer sù. Articoj dont la grafia a l'é lassà a j'autor.

La condission normal, an tra lenghe, a l'é la guera

Ma... ma a l'avrà notà che quaich cita inovassion i 'l l'oma pro fala ëdcò noi. As trata ëd na simplificassion che an pias ciamé *tipogràfica*, pì che ortogràfica, e che a consist ant l'eliminassion ëd certe opzion (nen regole: *opzion*) ëd la grafia stòrica.

Parèj, i scrivoma *coma che as dis* e nopà *coma ch'as dis*, *lòn che i chërdo* e nen *lòn ch'i chërdo*. A l'istessa manera, i scrivoma sempe *ëdcò* o *ëd* bele dòp ëd na vocal: donch, nen *bel e 'dcò antessant*, ma *bel e ëdcò antessant*, nen *conté 'd bale*, ma *conté ëd bale*, e via fòrt.

Pèrchè i foma sòn? Pèr diminuì la *variassion alomòrfica*: a l'é bon-a regola ëd n'ortografia che as veul pràtica che, se possibil, minca paròla a sia sempe scrivù ant l'istessa manera, bele se soa prononsia a podrà esse diferente da parlé a parlé e conforma a la posission che a l'ha ant la fras. Da na certa mira, la grafia a sarà donch meno avzin-a a la prononsia: n'ortografia a l'é nen na riproduccion ëd la prononsia, coma che a l'é na *notassion fonética*.

Un pòch diferent a l'é ël discors ansima a j'acsan - question veja dla grafia piemontèisa. An quaich forma motobin spantià e andova a-i é gnun-a possibilità ëd confussion, i l'oma decidù ëd nen

marché l'acsan. Donch, nen *fàit* ma *fait*, nen *stàit* ma *stait*, e via parèj.

Se i pije an liber an italian dël 1910, 1920 o giù parèj, i treuve còse coma *sugl'alberi*, antrant che adess i scrivoma *sugli alberi*. An parlant an italian, i prononosioma /*sugl'alberi*/ o /*sùgli àlberi*/? Mi i diso /*sugl'alberi*/, ma che mincadun a fassa un pòch coma a veul. E anlora? E anlora, an scrivend *sugli alberi*, o *con gli attori* (nopà che *cogl'attori*), i dovroma na grafia che, pèr chi che a scriv, a l'é pì sempia (contut che acsan e apòstrof a continuo a esse la sorgiss pì bondosa ëd boro ortogràfich an italian).

La grafia piemontèisa a smija soens feita apòsta pèr dèscoragè chi che a veul scrive. Tant temp andarera, i parlava ëd na grafia *democràtica* pèr ël piemontèis. I lo fasia ansima a un giornal che a esist pì nen, un giornal che a tanti, tròp piemontesista a piasia nen vaire: polìtica, economia, dibatit. Nen mach coltura piemontèisa. Ès giornal as ciamava *Assion Piemontèisa*, e a l'é ëdcò da l'arcòrd e da l'arconossensa pèr sò fondador e diretor, Salvaja, che a l'é nassù "é!,,. An sèrcand ëd fé, se a sarà possibil, ancor mej.

E parèj i passoma a lè scond cavion: ël contnù. E sù a ancamin-o le gran-e. Pèrchè, coma i disìa ant l'editorial dël prim nùmer (un nùmer già stòrich, che chi a 'l'ha as lo ten bin da cont e chi che a 'l'ha nen as rusìa j'onge), i soma convint, nojautri sù a "é!,, che na lenga seria - na *lenga pèr dabon* - a sia n'outil, nè strument, nen un but. Nè strument pèr comuniche e amprende. N'arvista a podrà esse, coma che Chiel, Prof. Perrone, con bele paròle an ciama d'esse, n'esempi positiv pèr chi che as avzin-a al piemontèis. Giust. Ma prima

ëd tut a dovrà esse bon-a a felo avziné, con un contnù cissant e na gràfica anciarmanta.

A venta mai dèsmientié che la condission normal, an tra lenghe, a l'é la guera, nen la pas. E nòst nemis, an costa guera, a l'é bin vajant: a l'é la lenga ëd në stat - con tut lòn che sossì a veul dè - e na gròssa lenga ëd coltura.

Coma an dis, Prof. Perrone, Chiel a sè speta da noi un feuj ëd coltura piemontèisa, antrant che le neuve dla politica a va a sèrchesje ans *la Repubblica*. An italian. E a fa mal, che a lassa che i-J lo disa, a fa pròpi mal. Pèrchè an fasend parèj a lassa ël piemontèis, la lenga dont Chiel a l'é tant "patì", ant

La grafia piemontèisa a smija soens feita apòsta pèr dèscoragè chi che a veul scrive

la posission d'un dialèt, bon-a pèr parlé ëd crave e bocin, miraco d'amor e ëd fior, ma nen dël Piemont e ai piemontèis d'ancheuj. Pèr lòn a-i é l'italian, a-i é *la Repubblica*. I soma nen d'acòrdi. Senza gnente gavé a la coltura piemontèisa (o Coltura Piemontèisa), i chërdoma che lòn dont ël piemontèis a l'ha pì dabzògn a sio nen le arviste ëd coltura piemontèisa. I j'oma, coma i l'oma ij dissionari e le gramàtiche. Lòn che a-i é nen, an piemontèis, a l'é tut ël rest. E, bele a arzigh ëd fé anrabié pì che un piemontesista, *tut ël rest* a l'é lòn che i voloma smon-e da an sle pàgine d'"é!,,.

Mauro Tosco, diretor

P.S.

Im dèsmientiava na cita nòta: é, i lo sai pro che, scond lòn che an diso, 15 euro a sarìo squasi 30.000 lire. Ma mach scond lor-lì: a mè smija che a valo franch ëd meno. E amprendoma un pòch, tuti ansema, l'art ëd l'ironia.

ROTLCO

**VASTA SERNIA
CABIN-E DÒCIA**

ROTLCO

Paviment e rivestiment
Aredament e acessòri bagn

Corso Torino 115 - 10023 Chieri
tel. 011.947.03.55
fax 011.942.47.79
www.roncobagni.it
info@roncobagni.it

VERB PERIFRÀSTICH AN PIEMONTÈIS

I podoma viré an piemontèis vaire verb italian an dovrand ëd verb perifràstich, visadì n'istess verb con la gionta ëd n'averbi o ëd na preposission. Vardoma ansema ij verb "dé" e "fé".

Gianfranch Gribàud

ESPRESSION PIEMONTÈISA	TRADUSSION ITALIAN-A
1. Dé giù	a. Deperire b. Abbassarsi (di livello) c. Abborracciare d. Giocare una carta e. Stingere (di colore)
2. Dé fòra	a. Apparire b. Spuntare
3. Dé man	a. Avviare (un lavoro) b. Iniziare c. Prendere per mano
4. Dé adòss, a còl	Perseguitare
5. Dé andrinta	a. Imbattersi b. Incontrare c. Azzeccare, indovinare d. Lavorare con impegno
6. Dé apress	Inseguire
7. Dé andaré	a. Retrocedere b. Disimpegnarsi c. Rimangiarsi la parola data d. Restituire
8. Dé via	a. Distribuire b. Regalare
9. Dé an sla stra	Affacciarsi sulla strada (di finestre ecc.)

ESPRESSION PIEMONTÈISA	TRADUSSION ITALIAN-A
1. Bon da fé; bel fé / mal fé	Facile; facile / difficile
2. Fé fòra	Eliminare
3. Fé andé	a. Scommettere b. Liquidare c. Scialare, consumare d. Gestire e. Avere effetti lassativi
4. Fé ("vàire che a fà?")	Costare
5. Fé ("i lo fasia già partì")	Ritenere, credere
6. Fé ("la vaca a l'ha pen-a fait")	Partorire (di animali)
7. Fé ("a fa tre quintaj a la giornà")	Produrre
8. Fé le carte	a. Distribuire le carte da gioco b. Procurarsi i documenti c. Sparlare di qualcuno
9. Fé pagà	Compensare (debito e credito)
10. Fé ni caud ni frèid	Essere indifferente

LE PARÒLE DLA LANGA

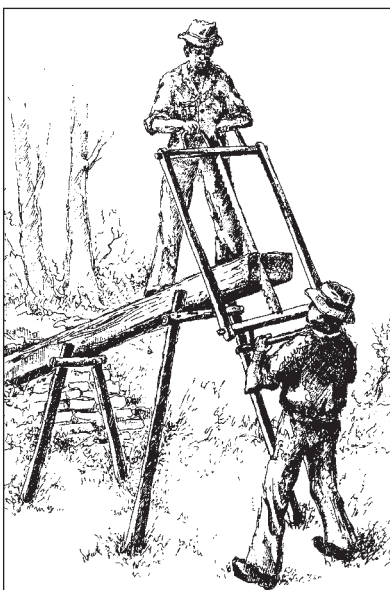
Un-a dle carateristiche ùniche ëd lenghe coma ël piemontèis a l'é che, an andasend da pais an pais, a cambio la pronosia e le paròle - e la geografia lenghìstica a në spiega lòn che ij parlant a san pèr istint. Bin, a l'ha incantame podèj avèj tra le man costa euvra ëd doi magìster ëd la lenga piemontèisa, Primo Culasso e Silvio Viberti, che a l'han dait a le stampe la fatiga dè squasi vint ani ëd

Se ël mond a l'é un fassolèt, a venta nen dësmentié nòsta tèra e nòste origin

travaj: *Rastlèire*, visadì ël vocabolari dla Langa e dël Roé. E i son stàit anciarmà pèr doi motiv:

- pèrchè, se ël mond a l'é un fassolèt, a venta nen dësmentié nòsta tèra e nòste origin;
- pèrchè j'autor a l'han sernù un tòch ëd tèra cit, ma sò, e dla parlà ëd cola tèra a l'han dit tut.

Èl dissionari a l'é dividù an tre session. La prima a òcupa la pì part dël volum, desmila

Ressia trantin-a

paròle anviron, e a l'é ël vocabolari an sens pròpi. La sconda a l'é na serie ëd tàule illustrà, motobin ùtile pèr capì come a j'ero faite e come a fonsionavo dle còse che an tanti cas a esisto pì nen. La tersa a l'é n'agiut a la prima, pèrchè a buta ansema ij vocàboj ëd la prima part an 22 session (coma pèr esempi 'atressadure dla campagna', 'travaj', 'bestie' e via parèj).

A l'é impossìbil dé cont ëd le paròle, dè dlà dël fait che a venderìa pèr lo men esse nassù an Langa. Ma pèr dé a nòsti vintesingh letor n'ideja un pòch pì circostansià dël volum, i l'hai pensà che un bon metod a podìa vesse col ëd Sant'Agustin, visadì ël "tolle et lege, tolle et lege". Parèj i l'hai fait, e coste a son le prime paròle che i l'hai ancontrà:

- *ciambèrlan* (*ciambellano, cascamento, donnaiolo di scarso successo*; pèr Bré *ciambellano, uomo servile e adulatore*; *ciambellano* ëdcò pèr Gribàud). E costa paròla a parla con *ciamblan*, che a l'é un sinònim pèr Bré e Gribàud; e con soa etimologia: ël fransèis *chamberlayn* o *chambellan*, ma senza dësmentié ël provensal *chamberlan* e ël germanich *kamerlink*;

- *cornajàss* (o *quarnajàss*), *cornachia* an italian, ma an piemontèis ëdcò *croass*, *croassa*, *cornaja*, *cornagia* e *cornagh* (còste doe ultime variant locaj);

- *sbilàuta* (an italian: *altalena*), che a deuv esse pròpi na variant local: pèr Gribàud e Bré a l'é an efet *sbilàucia*. Bré an parla ëdcò ëd *bàuti*; ma na vira as disìa ëdcò *baudiss*, *baudissa*, *baudaliss*, *bondalinsa* – e

miraco an vaire d'autre manere che i conòsso nen.

Modernament i podrìo dì *cadrega balansòira*. Coma as vèdd, milanta manere pèr esprime ël midem concet.

La grafia a l'é cola ëd Bré, ma con quàich modifica pèr via ëd certi son che a son caratèristich ëd la Langa. Cost dissionari a l'é nen un concorent dël Bré o dël Gribaud, ma a peud essne na bon-a gionta; dzora ëd tut, as capiss, pèr le parlà d'Alba e sò anviron. Tut considerà, a 3 centésim la pàgina a l'é un bon investment ansima a nòst passà.

Gianni Davico

Primo Culasso - Silvio Viberti, *Rastlèire. Vocabolàri d'Arba, Langa e Roé*, Gribaudo, Savigliano, 2003, pp. 637, 19,99 euro.

It ses già abonate a "é!„?

Ancora nen? Com'é-lo possibil?

Va sùbit a pagina 2, serca ij detaj!

Falo ancheuj! Piemont deuv vive!

CHE LA FÒRSA A PEULA ESSE CON TI

Sa session d'“é!”, a conten èd fait e d'informassion vèj e interessant, ma nen indispensabij për la vita èd tuti ij di. Giusta lòn ch'a-i va da lese quand che i seve setà ant èl bagn.

Chi a l'é vnù grand con ij film èd John Wayne, ante che la cavalria a combat j'Indian, a peul nen chërdlo, ma la cavalria canadèisa, la Real Poliss Canadèisa a Caval, conossùta për soe uniform rosse, a l'é nà franch për protege j'American Nativ.

La Frontera Ossidental

Èl Canadà a l'é vnù independent mach dël 1867. Con la fin èd la Guera Civil american-a le colònie britàniche che a costituissu ancheuj èl Canadà a s-ciairavo j'Èstat Unì tan-me na mnassa: l'América a l'era na nassion potentia, con d'arme bin dësanvlopà e con la veuja èd dovreje për conchisté sò avzin dël nòrd. Vaire fòrt për èl comerse èd le plisse a l'ero stait creà ant l'Oest dël Canadà, e quaidun a svantava fin-a èd drapò che a smijavo assè a col american. Ij comersiant èd plisse a l'ero na vera mnassa për la sovranità canadèisa, èdcò për che la frontera èd le prarie a l'era ni bin definìa ni bin patrojà. Èl tut neuv govern canadèis a savìa d'avèj damanca èd na poliss nassional për antèrten-e èd relassion pasiose con le tribù d'Indian e për controlé la frontera con j'Èstat Unì. Mach che a l'avìo èdcò d'autri sagrin, e ij politicant a ruvavo nen a butesse d'acòrde an sla question.

Èl massacre èd Cypress Hill

Ant èl Magg 1873 un grop èd cassador èd Fort Benton, ant èl Montan-a, a l'ha traversà la

frontera canadèisa për serché èd bestie da plissa. Na neuit quand che a deurmìo, na banda èd làder a l'é intrà an sò camp e a l'ha robaje ij cavaj. Quand che ij cassador a son ancorzusse dël robarisse a l'é montaje la flin-a. A son andaje d'apress a le trasse dij cavaj fin-a Cypress Hill, ant la provinsa canadèisa dël Saskatchewan, e a l'han atacà na tribù dël leu, j'Assinibòine. La tribù a l'avìa pa ij cavaj, ma ij cassador a cercavo mach n'arvangia, e a son nen andait për èl sutil. A l'han violà le fomne assinibòine e massacrà bon-a part èd la tribù. Quand che le neuve dël massacre èd Cypress Hill a son ruvà a l'Est, èl mond politich a l'é stait dësgustà, e la creassion èd na fòrsa èd poliss a l'é vnùta la priorità nùmer un.

Mantnì èl drit

Èl govern a l'ha butà ansema un grop d'òm con na bon-a formassion e “bon caràter moral”. An stèmber j'òm recrutà ant ij Fusilié à Caval dël Nòrd-Oest (*North West Mounted Rifles*, èdcò ciamà *Mounties*) a l'éro già 300. Con sò gipon ross che a arciamava l'uniform dij soldà britànich, la neuva fòrsa a l'era spantià a travers èl Canadà ossidental. Soa feita: nen permëtta a j'american èd massacré le bestie da plissa ni èd vende èl whiskey ai Nativ. An tuand ij Prim Pòpoj (parèj as ciamo ancheuj j'Indian d'América) dai braconié e dai pionié dj'Èstat Unì, ij *Mounties* a son an pressa vnù amis èd le tribù indian-e. An efet vers èl 1890 a-i era gnanca pì damanca èd na poliss a caval.

Ma peui ant èl Yukon a l'é stait dëscheuvrì l'òr. Dël 1899 voire

milen-e d'american e èd canadèis a l'ero corù ant èl Yukon a sèrché l'òr. Ij *Mounties* a l'han mandà 250 òm ant la region për mantnì la convivenza e la sovranità canadèisa. Ij sercador d'òr american a tornavo a ca an contand èd coragios ofissié a caval che a masentavo con sust e bel deuit, ma con un pugn èd fer, na situassion che a podìa s-ciopé da un moment a l'autr. Sa mistà romantica a piasia ai giornaj american, che a soa vira a l'han ispirà Hollywood. Peui a l'é ruvaje “Sergent Preston dël Yukon” a la radio e ant le bande dissegnà, e ij *Mounties* a son vnù un símbol dël Canadà.

La Real Poliss Canadèisa a Caval a l'é pì nen... a caval, e sòn dal 1966.

Ij *Mounties* a buto ancor èl gipon ross, le braje con le bande dorà e èl bonet tradissionaj, ma mach ant le siri-mònie ofissiale. Ant èl travaj èd tuti ij di a buto èd normale uniform èd poliss.

“I ciapoma sèmper chiel-là che i sercoma” a l'é mai stait èl mòt dij *Mounties*: a l'é stait inventà ant èl 1877 da un giornalista american. Sò ver mòt: “Mantnì èl drit”.

E, a la bela fin, *Mounties* a l'é në stranòm che lor midem a dòvro nen, an preferand “La Fòrsa”.

Silvio Sandrone

Gavà da **Uncle John's Supremely Satisfying Bathroom Reader** dël *Bathroom Readers' Institute*. Copyright © 2001 èd *Bathroom Readers' Press*.

www.bathroomreader.com. Reproduvù con soa pèrmission. I peule trové tuti ij liber èd Barba John an anglèis sota www.amazon.com o www.amazon.co.uk.

SPÒRT DRÒLO

D è spòrt dròlo a-i na i'é pì che un, ma gnun o bin pòchi a son fòra via coma èl *lans dèl nan* (*dwarf-throwing* o *dwarf-tossing* an anglèis). Coma che a dis èl nòm, but dèl gieugh a l'é col èd campé an aria un nan, o n'omèt (o un fomnin: èl nan a peul esse òm o fomna) e felo robaté pì leugn possibil. Mej ancora se an fasendlo passé pèr un véder o an mes a un cercc èd feu (ant ès cas sà a l'é obligatòri avèj daré n'estintor). Se dèsnò, a basta un bel matarass pèrchè èl nan as fassa nen mal.

Pèr tiré su e campé èl nan as dòvro doe manojè che èl nan midem a pòrta gropà an sla schin-a. Condisson necessarie pèrchè èl lans a sia regular (e l'eventual *record* omologàbil) a son:

1. èl nan a deuv esse d'acòrdi. Donch, a l'é nen possibil campé an aria èl prim gagno che av tormenta e peui fé passe vòsta imprèisa coma atività sportiva;
2. coma consequensa dèl pont 1., èl nan a deuv nen parlé, pioré, o crijé antratant o subit dòp d'esse campà: a deuv soporté an silensi;

3. èl nan a deuv esse coatà con tònì, elmèt e profession pèr ij ginoj e ij ghèmmo. Campion dèl mond èd lans dèl nan a l'é l'australian Jimmy Leonard, che a l'ha campà èl nan "Lenny the Giant" a la bela distansa èd 9 méter e 15 sentim.

Con tut che èl lans dèl nan a peula smijé (e miraco a l'é, ma nojautri a "é!,, i soma professionista e is permèttoma nen èd dé èd giudissi - i-j lassoma a vojautri) n'afé nen mach fòra via - nè spòrt "estrem" coma a-i na son vaire d'autri - ma fin-a na frisa barbarich e sèrvaj, costa neuva dissiplin-a an riva da un pais autament civilisà, l'Australia. A l'é ant ij bar australian che a l'han avù sa bela idèja. Esse cioch èd bira a l'é racomandà man nen obligatòri.

A l'é vera, d'atra part, che a l'é avusse èdcò pì che na protesta; an particular, a-i é chi che a lo contesta coma contrari a la Convension Internassional dij Drit èd l'Òm. Un tribunal fransèis a l'ha proibilo; un nan a l'ha fait ricors contra la Fransa fin-a al Comitè dle Nassion Unie pèr ij Drit èd l'Òm, che comsèssia a

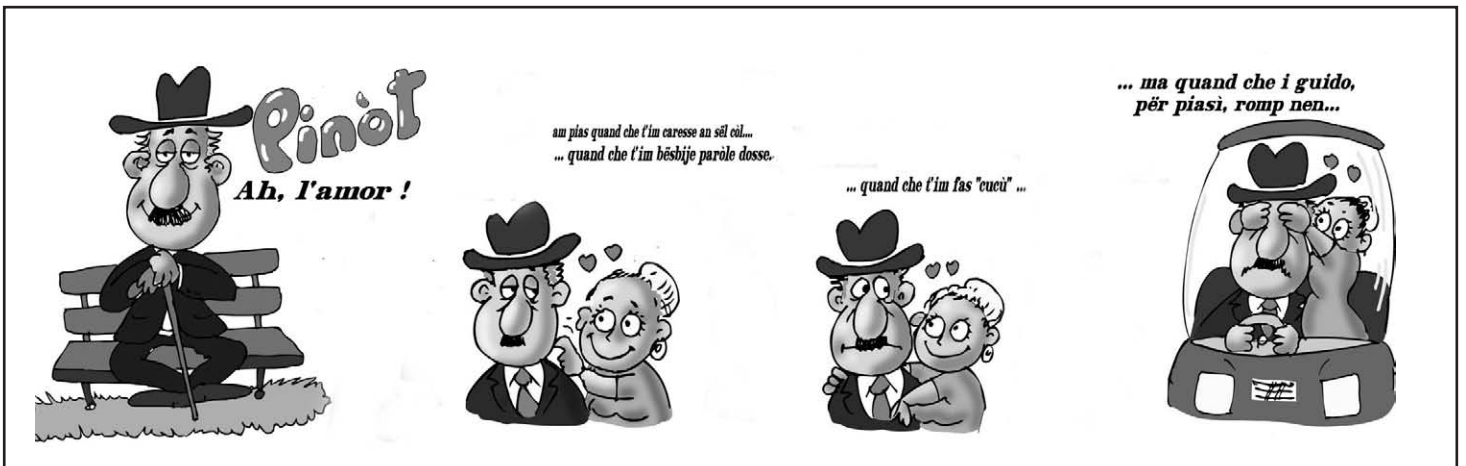

Nòst diretor a n'esercitassion (dissègn èd Gianni Soria)

l'ha daje tòrt: bele se un a *veul* esse campà an aria e vagnesse da vive parèj, a peul nen. Ij "Drit èd l'Òm" (scrivù tut gròss, as capiss) a son pì amportant che ij drit èd n'òm, n'òm comsèssia (cit o gròss che a sia). Autre proteste a son pitòst concentrasse an sla paròla "nan": a va nen bin, a l'é n'ofèisa, as dis. Ma a smija che coj che a-j campo e as fan campé an aria as na fasso nen un problema. Comsèssia, èl neuv spòrt a l'é ancamin a spantiesse an tut èl mond. An Euròpa, fin-a a adess, èl lans dèl nan as fa mach an quai ch discoteca d'Ibiza (Spagna). Speroma che èdcò èl Piemont as deurba pì tòst possibil a costa neuva dissiplin-a. An spetand èd podèj presentève da sà a un pòch, con fòto e anterviste, èl prim campionà subalpin.

Mauro Tosco

Pinòt - èd Gianni Soria

TARÒCH... NEN TAROCÀ

A-i é quaidun che a l'é convint che për fé ëd mùsica a sia fondamenta tal dovré pì d'èstrument che a sia possibil. E a-i é fin-a quaidun che a l'é convint che pì as fà ëd rabel e pì a l'é bon-a l'esecussion (se i chërde nen, prové a anvìsché la radio...). Mi, da bon bastian contrari, i son convint che le còse a fonsion-o an manera bin diferenta. Për dine un-a, për mi la rivolusion musical dël '900 a l'é nen ëstàita fàita dal *rock* ma da la froja ëd *Tonton* Georges Brassens. Përchè costa precisassion? Për introduve un grup che dël minimalism, d'essensialism musical a l'ha fàit sò bel bijèt ëd visita: ij *Taròch*. Lele Danesin (vos e froja), Ferdinando Rosso (fisa) e Marco Casazza (violin) a l'han sèrnù costa manera për acostesse a nòst panorama. E a l'han falo con un deuit bin particolar e bin gradévol për nòste pòvre oriye, martorià dal rabel dont i parlava pòch anans. La sernia dël repertòri dij *Taròch* a spassia a 360° an nòsta cultura, con n'euj particolar a la mùsica d'autor e a le rime dij nòstri poeta. Ant un-a vija ëd cost grup a l'é donca possibil fé un viaggi fra Balocco e Farassino, Costa e Fiorètta, ma bele fra Paolin (che grand autor che a l'é stàit... i në parleroma ant un nùmer a vnì) e le canson scrivùe da lor, con na citassion particolar per Ovidio "Cavour" Borgondo, che arvela l'origin goliardica dij component. Se peui a-i capita na sèira particolar, andoa a Lele, Ferdinando e Marco as gionta

ëdcò Giovanni "Giandoja" Mussotto, come a l'é rivaje al 6 ëd magg al Piccolo Regio (i ciamo scusa se i na parlo mach adess, ma la bimestralità a l'ha soe regole...), as peul saresse j'euj e parte "an sël vapor dla fantasia" vers na Turin d'antan, che miracò, "mach j'amis che a l'han passà i sinquanta" (i spero che Gipo am pèrdonerà se i deuvro tante citassion ëd sò repertòri... e dzortut che am ciamrà nen ij drit d'autor!) a peulo arcordé. Valà donca, con le bele diapostive d'epoca butà a disposission da Marco Albera, vicepresidente dël Circol dij'Artista, sfilé l'ùltim bërlandin ëd Turin che a passa për Porta Pila con, coma sfond, le montagne dël (mè) Piemont. O col de hors dël marghé andoa fin-a ij bogianen a bogio për

Ij *Taròch* an concert

andé a bërliché ël prim gelato dla stagion. O imaginé Bufalo Bill che a passa an sla batlin-a e a guarda ël vasco dël Sangon (blues) e ël gadan Lo Cascio Carmelo che a marcio sot brassëtta con Tòta Costansa e Matilde Pellissero (detta Tilde)... Fantasie da vej nostalgich, i direve voi? Miraco si! Ma perchè nen avèj la fòrsa, mincatant, ëd dësmentié tut, dè stopesse j'oriye contra "lòn che a diso e che a fan ij borich e ij gadan"? A l'é tant bel saré j'euj e sogné torna nòsta veja bela Turin... magara an compania dij *Taròch*!

Pàul Siròt

I peude lese tuti j'articoj dij nùmer vej d' "é!,, an sël sit:

www.e-opinion.info

che a conten ëdcò l'archivi dl'arvista "Assion Piemontèisa" da giugn 2001 a l'ùltim nùmer (fèrvé-mars 2003).

Visitene!

Ij nùmer andaré d'"é!,, as peudo ciamesse a la redassion: a costo Euro 6 a prun comprèise le spèise postaj.

VIN ÈD PIEMONTE

S oens la prima paròla gropà al Piemont a l'é vin e nen pèr asar: la coltivation ëd la vis a l'era già butà an euvra dai Roman e le qualità ëd so prodòt a l'era arconossua an tut ël mond. Al di d'ancheuj as peul pì nen produve ël vin e speté che quaidun a lo cata: ël mercà dël vin a l'é giamai nen mach piemontèis o italian, ma mondial. Sossì a veul dì che a venta fé ëd pubblissità sèmper pì spantià, e ant l'istess temp sèmper pì precisa e direta, pèr bate ij concurent antich (Fransèis e Toscan dzortut) e modern (j'American che con sò vin a son ël privo pì gròss). A l'é franch pèr lòn che a son nassù ëd sit Internet tan-me www.vinidelpiemonte.it.

Cost-sì a l'é nen mach un sit ans ij vin piemontèis daspèr-lor: un bon vin a l'é bin da rair na beivanda che as tasta e as gòd suita. E pèr mojà ij sens e l'interesse ëd chi a les, ës sit a smon ëd pitanse, ëd viage, ëd curiosità e d'informassion che a van ansema ij vin subalpin. Sossì senza resté a le combinassion pì conossùe e tradissionale. Se brasà e Bareul a son na cobia normala, ëd cole che a fan nen ciaciaré le portiere, orecchiette e Grignolin a peulo scandalisé ij moralista ëd nòsta tradission gastronòmica, e fé vnì veuja a j'autri ëd prove-je.

Chi as contenda nen d'Internet a pensa che pèr chërde a venta vèdde. A-i é pèr sòn ant ël sit ëd Vinidelpiemonte na selesion ëd destinassion interessante e galupe ant le region vinòire ëd Piemont, con d'indicassion d'andova mangé e deurme, dij vin da tasté e ëd lòn che a-i é da visité. Tan-me

ij musé dël vin, ante che l'importansa dël vin ant la coltura piemontèisa a ruva a travers ëd fòto d'época, utiss ëd travaj d'antan e a vira pass ëd l'evolussion la manera ëd fé ël vin ant ij sècoj. L'importansa dël vin pèr ël visitador, chila, a spricia durant la visita ëd la cròta, quand che ij bicer as levo ans la taula e le bote as dèstopo.

Vinidelpiemonte a l'é un sit che a ven a taj a vaire grop d'utilisador diferent. Èl vignolant a treuva j'agiut pùblich contra la maladìa che a l'ha ciapà le vigne piemontèise. Èl politich a dèscheuvr che a val pì nen la pen-a fesse invité a disné: ant ël palass dël govern regional a deurbirà bin tòst un restaurant vitrin-a ëd la produccion subalpin-a. Un dissionari *online* dij mesté ëd l'obergeria con 7.000 paròle an italian, fransèis, anglèis e alman (ma nen an piemontèis) a giuta ël cambré o ël produtor a fé con sò client foresté.

E con lòn che la

prima lesson dè strategia militar a l'é ëd bin condòsse sò nemis, Vinidelpiemonte a presenta ëd vin europengh e èstrangé: da coj pì avosà ëd Sissilia e Fransa, a le neuve stèile australian-e, a coj misterios ëd l'Egit. Darmage che pèr le guere ëd la bota e dël tastevin a-i sia nen la coscrission obligatòria.

Tojo Pegon

www.exitmusic.it

Un catalogo on line con migliaia e migliaia di titoli in costante aggiornamento

Articoli di importazione dai mercati europei e americani, a Vs. disposizione per consultazione e acquisti, con offerte, promozioni e condizioni sempre più vantaggiose: il tutto per offrire sempre il meglio ai nostri clienti

L'ISTÀ ANT EL LANGHE

*An costa rubrica i presentoma material, literari o nò, scrivù an variante locale dla lenga piemontèisa. Èl test s'è sota a l'é an langareul, e a l'é presentà da Silvana Testore, dël Circol Cultural "Langa Astigiana".
La redassion*

L'istà ans el Langhe a l'è 'na cosa da provè!
Ant el cassèine sperdije an mes a la campàgna, tra camp ed gran madur, filère bianche ed sorfo e verdaram, nissòle còn el ràme ch'i pendo per el pèis di sò frut che pian pian i s'empo, camp ed méria 'd in verd brilant ch'a spòrs el so pijmas an vers al ciel ch'o smija fà ed vedr, bòsch ombros e 'n vitant andoa che mila e mila oslèin i ciaciàro 'ntra lor, la gent la smija avèj in moment 'd arfaij, 'd arpòs.
O s'ha temp a scotè el siàle ch'i s'afàno a cantè la so cansòn sempre iguàla, magàra anstà a l'òmbra ed la tòpia, an compania ed ij amìs, bèivinda in bicer ed col bòn e fanda progèt per l'avnì.
La caud a l'è tanta e da la tèra o smija sortije l'anvit a stèsne a gòde col pòch fresch an ricor-

danda l'invern e la fiòca.
A l'è pròpe an ricordanda la fiòca che chica nòna ed la Langa, angegnandse còn col pòch ch'a l'ava a disposission a l'ha pensà ed fè, ant el bel mès ed l'istà, el "balonà ed fiòca"! E come ch'a l'è stà possibo, i dirèi vojacc, na vòta o j'era pa i frigo, i congelator e "tute es diavolerie del di 'd incheu", come ch'l'a i chiama me nòna. La fantasia del dònne ed la Langa, e nent sol ed la Langa, l'ha pà nëin confèin!
Stè sente, nòna Vincensa la fa paregg:

Èl balonà ed fiòca

O i va quatr euv: o vanta separè i bianch da i ross.
Catè in bòn litr ed lacc, possibilment frèsch.
Ant in bronsèin bitè sinch chigiarà ed sucr, ina bèla chigiarà ed farina bianca, due ed cacaò ansucrà, ièina ed cacaò mèr, e doi ed coi ross ed j'euv.
Mes-cè, sbatinda bein tut e ij avrèj ina bela crema.
Bitè el lacc a scaudè ant ina brònsa pitòst làrga.
Ant in grilèt bitè i bianch ed ij euv e sbatije bein a fiòca an fina a quande, ficandie andrenta na forslèina driccia, chila la starà an pé da sola.
Quande che o lacc o boj, ijtandve còn i chigiar, piè ant el grilèt del "balonà ed fiòca" e pian pian feje sghijè ant o lacc.
Desgagève a girèje còn na cassirèla e dòp 'n atim ghevèje e bitèje, còn la dlicatèssa 'd in parpajòn ch'os pòsa ans na fió, dàse dàse, ant in pian creus e làrg.
Continòè paregg an fina che i j'avrèi finì la "fiòca".

Lassè sfergiè in pòch el lacc che i j'avrèi vansà e peui giontèle ant cola crema maròn che i j'ave fa pruma, torianda desgagià per nent fèje fè nëin grom.
Bitèla ans in feu bass e fèla cheuse, sempre mes-cianda, afina a quande che la se s-ciasserrà. Vojèla ans el "balonà ed fiòca" ant el piat e lassè sfergiè bein.
I sòn bòn-ne dabòn, e o j'è an fina chi ch'o i mangia còn el pan, come ch'la dis cola vègia cansòn...." Veuj marième a la Ròca, per mangè pan e fiòca...."

Silvana Testore

OFRANDA BANCARIA

I j prèive ëd la diòces ëd Fréjus-Toulon, ant ël Var fransèis, a l'han constatà che le oferte durant la mëssa dla dumìnica as fan semper pi sutile. Për lòn a l'han tirà fòra na solussion geniala: da stèmber che a-i ven a sarà possibil fé ëd donassion a la cesa travers un preliev automàtich. «Mèrsi a j'assegn e a le carte ëd crédit la gent a l'ha a còl sèmper men arzan. Nojàutri is adatoma», a l'ha dit Marc Aillet, curà ëd Saint-Raphaël. Ij fidej che a serneran l'ofranda bancaria a decidran la cifra da doné vira mèis e a pèrmetran a la paròchia ëd prelevela da sò cont. A arseveran na quitansa (për che a peulo dèscarié la donassion da le impòste) e ëdcò ëd geton verd parèj coj dël casinò da buté ant ël cava-gnin ëd l'ofranda la dumìnica: për che ël gest a l'é important. **E.F.**

*Produzione tendaggi
per arredamento*

Griva Spa

Strada Chieri 91, 10020 Andezeno (To)

tel. +39.011.9439411

fax +39.011.9434420

www.grivaonline.com

info@grivaonline.com

La festa ëd Sant Alban

As ten tuti j'agn a la fin ëd giugn e a tira sempe tanta gent a Riva ëd Cher, pais cit ma motobin viv. Un chër tirà dai can a l'é l'element pì carateristich ëd la festa. Durant la festa ël chër a dësfila për le vie dël pais e ël massé cit a declama jë strandòt.

Un bel liber an sl'argoment a l'é publicà da la comun-a ëd Riva e da l'associassion coltural "Il Carro": Riva di Ieri. Storia e Architettura sino al secolo XVIII, 1992.

Cèser Matta

Quagliotti

dal 1933

biancheria per la casa

Vincenzo Quagliotti e Figli S.p.a.
Strada Cambiano 58, 10023 Chieri
tel. 011 941 37 20 fax 011 947 15 63
www.quagliotti.it info@quagliotti.it

Tò gaz a l'é algerian

Tò thé a l'é indian

Toa pizza a l'é napolitan-a

Tò portugal a l'é espagneul

Tò yògurt a l'é albanèis

To café a l'é colombian

TOA BIRA A L'É IRLANDÉISA

Toe camise a son indonesian-e

Toa bengin-a a l'é nigerian-a

Tò software a l'é american

Tò nùmer a son arab

E TÒ AVZIN A L'É MACH
NË STRANGÉ??

TÒ ALFABET A L'É ROMAN

Tò computer a l'é corean

Toe patèrle a son cinèise